ЗА СЕМАНТИКАТА НА НАРЕЧИЕТО *DAWNO* В ПОЛСКИЯ ЕЗИК И СЪОТВЕТСТВИЯТА МУ В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК

Lilia Ivanova

Uniwersytet Płowdiwski im. Paisja Hilendarskiego

ON THE SEMANTICS OF THE ADVERB *DAWNO* IN POLISH AND ITS EQUIVALENTS IN BULGARIAN. The article comments on the semantics and the function of the adverb *dawno* in Polish and its equivalents in Bulgarian. The Polish adverb *dawno* appears to be composed of two meanings – temporal as well as temporal-progressive (quantitative). The comparative degree form of *dawno* – *dawniej* – demonstrates differentiation in meaning and use. In the course of the analysis, the author argues that there exists a link between those meanings and the verb forms connected with them.

Keywords: temporal adverbs, Polish, Bulgarian, equivalents, *dawno*, *dawniej*.

Значението на наречието *dawno* в речниците на съвременния полски език се представя по следния начин: 1. Ако нещо е съществувало или се е случило *dawno* или *dawno temu*, то е съществувало или се е случило във време, което е много отдалечено от момента, в който или за който говорим; 2. Ако някакво състояние на нещата съществува или продължава *dawno*, то съществува или продължава от дълго време; 3. Ако нещо се е случило *dawniej*, то се е случило преди времето, в което или за което говорим [Słownik 2000: 246, прев. мой – Л. И.]. В друг речник на полския език се различава още едно значение на това наречие, което не маркира непременно много отдалечен момент (вж. значение 1): 1. Преди известно време[1]; 2. В отдалечени времена; някога; 3. От известно време, от дълго време, отдавна; 4. Преди, преди това (като се отбелязва, че 4. значение се отнася за това наречие единствено в сравнителна степен, т.е. *dawniej* – бел. моя – Л. И.) [Słownik 2006: 559]. В *Podręczny słownik*

1 Тук примерът, илюстриращ значението, е *Wstał już dawno* [Słownik 2006: 559].

polsko-bułgarski откриваме като съответствие на полското наречие *dawno* българското наречие *отдавна*, а като съответствие на наречието *dawniej* (представено отделно от *dawno*) – наречията *някога* и *по-рано* [Радева 1988: 80].

Потвърждение на факта, че значенията на наречието *dawno* в полския език се покриват със значенията на наречието *отдавна* в българския език (с изключение на последния предлаган случай, в който полското наречие е в сравнителна степен – *dawniej*) откриваме в тълкуването на българското наречие: 1. Преди много време. 2. От дълго време насам; ототдавна [РБЕ 2002: 960; вж. също БТР 1993: 574; СТРБЕ 1994: 570; Радева 2012: 406]. В тази статия ще се опитаме да представим наречието *dawno* в двете му основни значения: *преди много време* (като тук включваме и отделеното от *Słownik 2006* значение *преди известно време*) и *от дълго време насам* (в хода на анализа ще ги разграничаваме като *dawno 1* и *dawno 2*), а също и наречието *dawniej*. Като синонимни на първото значение в полските речници се срещат наречията *niegdyś*, *kiedyś*, като синоними на второто значение се предлагат наречията *od dawna*, *długo*, а със значение *от много дълго време* се определят и *od dawien dawna*, *z dawien dawna*; синонимни на *dawniej* могат да бъдат наречията *kiedyś*, *przedtem*, *poprzednio, uprzednio* [Słownik 2000, Słownik 2006]. Друг момент, на който следва да се обърне внимание, е, че полското наречие *od dawna* се оказва само частичен еквивалент на българското наречие *отдавна* (единствено във второто му значение), което се вижда от тълкуванието му в речниците: *od dawna* – *от дълго време* [Słownik 2006: 559]. Освен преглед на семантичните особености на тези наречия в полския език, ще се опитам да представя и функционално-семантичните им съответствия в българския език. Илюстративният материал, на който базирам наблюденията си, е ексцерпиран от оригинални текстове от полската художествена литература и техни преводи на български език, както и от български художествени текстове, преведени на полски език.

На семантичните и синтактичните функции на наречията в полския език изследване е посветила Р. Гжегорчикова [вж. Grzegorczykowa 1975]. В него наречието *dawno* се представя като темпорално наречие от *деиктичната серия*[2], което носи *обща информация*[3] и в рамките на *предходността* означава *отдалечено минало*, а наречието *dawniej* сигнализира най-общо *предходност*, която може да бъде както спрямо момента на говорене, така и спрямо друг ориентационен момент, поради

2 Деиктичната серия отнася времето на действието на предиката към момента на говорене [Grzegorczykowa 1975: 107].

3 Р. Гжегорчикова поделя наречията за време на две основни подгрупи, като първата група определя като *точно прецизиращи времето*, а втората група като наречия, носещи *обща информация* [вж. Grzegorczykowa 1975: 105–114].

което то присъства както в деиктичната, така и в *алоцентричната (анафоричната) серия*[4] [Grzegorczykowa 1975: 108].

Чисто темпорално значение обаче наречието *dawno* има само в първото си значение, докато във второто му значение се открива и елемент на количественост, тъй като се включва значение, свързвано с продължителността на действието или състоянието, или количественост на време.

В същото време в семантиката на наречието *dawno* се открива и нюанс на *оценъчност*, на което обръща внимание Ф. И. Панков по отношение на руското наречие *давно*, което също споделя обща семантична характеристика с полското наречие *dawno*, като под *оценъчност* се разбира способността / неспособността да се предава темпорална оценка на действията. Така в наречията за време може да бъде изразена *оценката на говорещия* за темпоралната характеристика на действието от гледна точка на неговата продължителност, близост или отдалеченост от момента на говорене, както и честота на повторенията [вж. Панков 1997: 173].

DAWNO 1

Както стана ясно от тълкуванието на наречието *dawno*, в първото си значение то изразява отдалеченост от момента на говорене, като тази отдалеченост може да се възприема по различен начин – или като *(а) преди много време*, или като *(б) преди известно време*:

(а) *Choć przygoda, o której mowa, miała miejsce* ***dawno****, została o niej pamięć i żywy dowód, że nie było to coś, o czym gdzieś się słyszy … // Макар приключението, за което става дума, да се беше случило* ***отдавна****, за него беше останал спомен и живо доказателство, че това не беше нещо, за което се говори някъде си …* (ЧМ); *Tak się mnie jeszcze ksiądz proboszcz pytywał, gdym do spowiedzi chadzała. Co prawda,* ***dawno*** *to już było. // Така ме питаше навремето енорийският свещеник, когато отивах да се изповядам. Вярно, че беше* ***отдавна*** (ЯИ).

(б) *Dziewczęta siedziały nieruchomo, lampa kopciła, sukno pod igłą maszyny* ***dawno*** *się zsunęło, a maszyna stukotała pusto … // Момичетата седяха неподвижно, лампата пушеше, сукното* ***отдавна*** *се бе изплъзнало от иглата на машината и тя тракаше на празен ход …* (БШ); *Слънцето* ***отдавна*** *бе прегазило барата, завоевало втората половина на улицата и се изкатерило по целия вид на бабината Лиловичина къща // Słońce* ***dawno*** *już przekroczyło ściek, zawojowało drugą połowę ulicy i wtoczyło się na ścianę domu babki Lilowicy* (ИВ).

4 Тази серия отнася времето на действието към ориентационен момент, различен от момента на говоренето [Grzegorczykowa 1975: 109].

Когато се сигнализира *много отдалечен период*, наречието *dawno* се появява в съчетание с *temu*[5], като тази комбинация е неподходяща, когато става дума за по-кратка дистанция от време, т.е. когато имаме значението *преди известно време*, както и не може да бъде използвана при употребата на *dawno 2*:

> *Bardzo* ***dawno temu*** *wioski składały im tylko daninę w naturze, później spostrzeżono, że zboże, które ładuje się na szkuty i odprawia rzeką Niemnem do morza, przynosi duże zyski i że opłaca się z lasu wycinać poletka. //* ***Преди много време*** *селцата им плащали само натурален данък, по-късно установили, че зърното, което се товари на шлепове и се изпраща по река Неман до морето, носи голяма печалба и има сметка от гората да се изсичат нивички* (ЧМ); *Последният бе прахосал* ***отдавна*** *едно имение в Андалузия. // Ów kuzyn* ***dawno temu*** *przehulał swą posiadłość w Andaluzji* (ДД).

Приемам, че в първото си значение наречието *dawno* се реализира в чисто темпорална функция, така, както и българското наречие *отдавна*, поради което, както се вижда от примерите, то е и най-честото му съответствие. Най-общо полското наречие *dawno 1* означава, че в даден момент, който е отдалечен в миналото, се е случило събитие, чийто резултат е състоянието, налично в момента на говорене или в миналия ориентационен момент [по въпроса вж. още Иванова 2015]. Употребата на това наречие е пряко свързана с вида и времето на глагола. Значението на *dawno 1* се реализира най-пълно в съчетание с глаголи от *свършен вид*, което важи и за българското наречие *отдавна* в първото му значение. Наблюденията, които се налагат от анализа на емпиричния материал, сочат, че специфичен контекст за наречието *отдавна 1* в българския език са не само глаголите от свършен вид, но и резултативните глаголни форми перфект и плусквамперфект, на които в полския език най-често съответства наречието *dawno 1* в съчетание с глагол от свършен вид в минало време. Тъй като в полския език няма граматикализирана резултативност за разлика от българския език [вж. напр. Куцаров 2003, Кънчева-Иванова 2012], както сме отбелязвали и по-рано, лексикалните модификатори са някои от средствата, които спомагат за изразяването на това значение, а един от най-специализираните лексикални модификатори, влизащи в тази роля, е именно *już* [вж. Кънчева-Иванова 2012]. Затова не е и изключение фактът, че в редица случаи, в които в полския език имаме съчетание от лексикалните елементи *dawno* и *już*, в българския език съответства единствено наречието *отдавна* (или друго

5 За граматическия статус на думата *temu* в полския език и по-специално в съчетанието *dawno temu* вж. Wiśniewski 1986.

резултативно наречие), което се съчетава с резултативна глаголна форма (в контекста на *отдавна 1*):

> *Było to w parę tygodni po spotkaniu u Gebethnera i Wolfa, które mu **już dawno** wywietrzało z głowy. // Това беше няколко седмици след срещата у Гебетнер и Волф, която **отдавна** се беше изпарила от главата му* (ЯИ); *Wszystkie dzienniki przypominały również, że wieloletnia amnezja profesora Wilczura nie mogła pozostać bez wpływu na stan obecny jego władz duchowych, czego dowodem są chociażby pozostałości znachorskich upodobań w stosowaniu ziół, nawet takich, które oficjalnie nauka od dawna już uznała za bezwartościowe lub wręcz szkodliwe. // Всички вестници напомняха също, че многогодишната амнезия на професор Вилчур не може да не се е отразила върху сегашното му душевно състояние, доказателство за което са остатъците от знахарски наклонности за употребата на билки, дори и на такива, които официалната наука **отдавна** е обявила за безсмислени или направо вредни* (ТД-М).

Друга особеност е, че тази употреба на наречието *dawno 1* (а също и на *отдавна 1*) се реализира в утвърдителни изречения, докато отрицателните форми са специфични при употребата на *dawno 2* (или *отдавна 2*) (вж. по-долу).

Акцентът върху *отдалечеността* на действието, заложен в семантиката на наречието *отдавна 1* и *dawno 1*, се вижда и от различните възможности за превод, които се откриват:

> *Obok ławki, w foliowej reklamówce sieci Aldi, z której **dawno już** wytarła się żółta farba, znajdował się cały jego dobytek. // До пейката в **някога** жълтата рекламна торбичка на веригата „Алди" се намираше цялото му състояние* (ЯВ)*; Без съмнение, Клара **отдавна** бе направила същото сравнение и сега продължаваше да атакува Мюрие. // Zapewne Klara **dużo wcześniej** zrobiła to porównanie i dlatego wytrwale atakowała Murieta* (ДД); *Bardzo **dawno temu** wioski składały im tylko daninę w naturze (...) // **Преди много време** селцата им плащали само натурален данък* (...) (ЧМ).

DAWNO 2

Както беше вече обърнато внимание, наречието *dawno* се реализира в чисто темпоралната си функция в първото си значение, докато във второто си значение се проявява неговата квантитативна природа. Р. Гжегорчикова, разглеждайки проблемите, свързани с квантификацията на вербалната фраза, обръща специално внимание на дуративните определения, в чийто състав влизат и наречия като *dawno*, *od dawna*, *do niedawna*, *od niedawna* и други, които не носят информация за времето, а *за неговия размер, очертан от времевите рамки* [Grzegorczykowa 1973: 93]. Тези наречия отговарят преди всичко на въпроса *колко дълго?* Същата изследователка отбелязва,

че те имат дуративно значение единствено когато се свързват *с глаголи от несвършен вид*, като означават актуалност на действието. Свързването им с глаголи от свършен вид променя семантичния им обсег – акцентира се върху актуалността на състоянието (вж. по-горе за *dawno 1*) [Grzegorczykowa 1973: 95]. На двойствената природа на наречието *dawno* в полския език обръща внимание и Р. Пшибилска, като определя първото му значение като чисто темпорално, а второто – като темпорално-дуративно [вж. Przybylska 1990: 107]. Наличието на такъв допълнителен нюанс в значението на наречията *dawno, od dawna* в полския език и *отдавна* (в българския език) не води до съществени промени в природата им на темпорални наречия. Както отбелязва Ст. Георгиев, *количеството може да има субстанционална или дейностна приложимост, а като семантика на наречието то се абстрахира и от други дадености, като например време, място, качество, и може да се смята за тяхно обобщение* [Георгиев 1983: 18]. По този начин наречието пояснява действието, предмета или признака чрез продължителността или общата броимост на проявите във времевия план.

Както беше уточнено, значението на *dawno 2* се реализира най-пълно в контекста на глаголи от несвършен вид. В синонимни отношения с *dawno 2* в полския език влиза и *od dawna*. Тяхната взаимозаменяемост обаче не е пълна – не е възможна употребата на *od dawna* вместо *dawno* в случаите, когато глаголът означава дейност, която не е продължителна или не предизвиква продължително състояние, тъй като *od dawna* означава *продължителност* на действието или състоянието, което е следствие от дадено действие, а *dawno* информира само за неопределен, отдалечен от момента на говорене във времето момент, в който се е състояло действието (Grzegorczykowa 1973: 95; също и вж. по-горе). Напр.: *Perfumy fascynowały go* ***od dawna****. // Парфюмите* ***отдавна*** *бяха негова страст* (ЯВ).

Друг много характерен контекст за наречието *dawno 2* е *контекстът на отрицанието* (в съчетание с глаголи от несвършен вид). В случаите, в които в полския език наречията *dawno* и *od dawna* се реализират в контекста на сегашно време, в българския език имаме като съответствие наречието *отдавна* в комбинация с презенс или имперфект, с което се подчертава, че състоянието, свързано с липсата на дадено действие, продължава и към момента на говорене (или миналия ориентационен момент – за българския език):

> *Jej mąż* ***od dawna*** *nie całuje jej włosów i jest tak… tak potwornie przewidywalny. // Нейният съпруг* ***отдавна*** *не целуваше косите ѝ и е толкова… толкова ужасно предсказуем* (ЯВ);
> ***Отдавна*** *ли имаш наклонност към жени, които не принадлежат към твоята тиня?… // Czy* ***od dawna*** *odczuwasz pociąg do kobiet, które nie należą do twego półświatka?* (ДД)

Когато в полския език наречието *dawno* се съпровожда от отрицателни глаголни форми в минало време, то в българския език най-често наречието *отдавна* се съчетава с форми на перфект или плусквамперфект. В тези случаи обаче перфект и плусквамперфект не означават едно и също по отношение на актуалността на състоянието: с формите на перфект се маркира валидност на състоянието *до момента на говорене, без данни за валидността му след това* – т.е. това състояние може да се промени, но може и да продължи да съществува (контекстът е този елемент, който доуточнява съдържанието), докато в съчетание с плусквамперфект се отбелязва, че *състоянието е било актуално до миналия ориентационен момент, но след него е настъпила промяна:*

> ***Dawno*** *nie widziała mężczyzny tak harmonijnie ubranego.* // ***Отдавна*** *не бе виждала мъж така хармонично облечен* (ЯВ); ***Dawno*** *nie czytałem „Iliady", więc sobie odnawiam.* // ***Отдавна*** *не съм чел „Илиада" и си я възстановявам* (ЯИ); *Już* ***dawno*** *na tym polu nie było takiego urodzaju* // ***Отдавна*** *това поле не беше люляло такова жито* (ТН); *Doskonała herbata. Dawno takiej nie piłem.* // *Отличен чай. Отдавна не бях пил такъв* (ЙА).
>
> *– Отец Лаврентий... – повтори след него хаджията. –* ***Отдавна*** *не съм го виждал.* // *– Ojciec Laurenty – poprawił chłopca hadżi. –* ***Dawno*** *go nie widziałem*[6] (ДТ); ***Dawno*** *nie czytałem „Iliady", więc ją sobie odnawiam.* // ***Отдавна*** *не съм чел „Илиадата" и си я възстановявам*[7] (ЯИ).

В тази употреба наречието *dawno 2* влиза в частични синонимни отношения с наречието *długo*[8], напр.: *Nie „gadali jak dawniej" już bardzo, bardzo* ***długo****.* // *Вече много, много* ***отдавна*** *не разговаряха „както някога"* (ЯВ).

Често съответствие на полското наречие *dawno* в българския език е наречието *откога*[9]:

> *–* ***Откога*** *не съм те виждала, Ленче...* // *– Nie widziałyśmy się* ***dawno****, Lenko...* (ДТ); ***Откога не*** *съм говорил със свестен човек...* // ***Dawno*** *już nie rozmawiałem z porządnym człowiekiem* (ПВ).

---

6 Контекстът не дава информация за промяна в състоянието.

7 Контекстът дава информация за промяна в състоянието.

8 Интересни и съществени наблюдения относно връзката между наречията *давно* и *долго* в руския език прави Е. В. Падучева [Падучева 1997].

9 Наречието *откога* в тази употреба се характеризира със следното значение: *В същински, пряк въпрос. При искане да се определи времето, през което е станало нещо; от колко време, от кое време* [РБЕ 2002: 1002].

DAWNIEJ

Наречието *dawniej*, което формално представлява сравнителна степен на *dawno*, получава самостоятелно значение, което повече или по-малко е откъснато от значението на изходното наречие. И въпреки че в речниците на съвременния полски език то се дава като едно от значенията на *dawno*, от илюстративния материал проличава неговата самостоятелна употреба, като в нито един от ексцерпираните от нас примери то не се превежда с наречието *отдавна* на български. М. Юрковски акцентира на факта, че наречието *dawniej*, както и архаичното *pierwiej*, се отнасят най-общо към миналото и не се усещат като степенувани форми, а маркират единствено, че едно действие (или състояние) се е случило преди друго действие (или състояние) или просто *някога, в миналото* [Jurkowski 1986: 128]. Това наречие се свързва изключително с глаголи в минало време в полския език, а в редките случаи, когато може да се употреби с форма на сегашно време, то е в контекста на сегашно историческо време [Przybylska 1990: 107–108]. Поради семантичната си особеност да противопоставя (имплицитно или експлицитно) два периода, като се отнася към миналото, *dawniej* е специализирано да изпълнява основно ролята на относителен модификатор. Р. Пшибилска все пак открива и градуално значение във функционирането на наречието *dawniej*. Според изследователката, когато това наречие се използва в контекста на глаголи от несвършен вид, то съпоставя началото на едно събитие с друго, напр.: *Anna mieszka tu o wiele dawniej niż ty*. По този начин се сравнява траенето, дължината на две събития и *dawniej* функционира като синоним на наречието *dłużej*, напр.: *Anna mieszka tu o wiele dłużej niż ty* [вж. Przybylska 1990: 108].

Едно от редовните съответствия на *dawniej* в българския език също е степенуваното в сравнителна степен, и също така лексикализирано наречие *по-рано*. Например:

> *Mimochodem zaznaczył też, że **dawniej** podobne wypadki nie zdarzały się nigdy* (...). // *Мимоходом отбеляза, че **по-рано** подобни случаи не е имало никога* (...) (ТД-М);
>
> *Kiedy starszy syn, Teodor, ma siedem lat, zbiera go ze sobą na lato do Majorenhofu nad morze, ale nie odnajduje już tam tego piękna, które znała **dawniej***. // *Когато по-големият син, Теодор, става на четири години, взима го със себе си за през лятото в Майоренхоф, на морето, но там **вече** не намира тази красота, която знае от **по-рано*** (ЧМ).

В *Български тълковен речник* [БТР 2005] за наречието *рано* откриваме следните значения: 1. Преди определеното или обичайно време. 2. Сутрин, в началото на деня. 3. В началото на известен период от време. 4. В сравнителна или превъзходна степен – преди друг или преди всички. [БТР 2005: 828]. В същото време като част от фразеологичните единици със специфично тълкуване, отделени от останалата част на

речниковата статия, се представя същото наречие, степенувано в превъзходна и сравнителна степен: *Най-рано* – не по-рано от (даден момент). ***По-рано*** – *преди това, преди известно време, някога* (к. м. – Л. И.) [БТР 2005: 828]. В тази речникова статия основателно се разграничават двата случая на степенуване – първият, в който степенуваната форма запазва близост с основното значение (вж. значение 4), и вторият, в който значението на степенуваната форма (в разглеждания от нас случай – формата в сравнителна степен) се е откъснало от изходното значение, като е получило ново, самостоятелно значение. К. Ничева също отделя две значения на наречието в сравнителна степен *по-рано*, като обръща внимание, че в първото му значение *времето се схваща като периодически повтарящи се отрязъци от време, напр. периодически повтарящи се денонощия или сезони и пр.*, докато във втория случай *времето вече се схваща не като периодически повтарящи се отрязъци от време, а като единен поток, течащ от минало към бъдеще* [Ничева 1964: 162]. Изследователката още пояснява, че новото, десемантизирано значение на сравнителната степен на това наречие *се изравнява по значение с наречието за време преди и почва да означава сравнение между два периода от време, от който единият хронологически предхожда другия* [Ничева 1964: 162].

Именно наречието *преди* представлява също така един от най-характерните функционално-семантични еквиваленти на полското наречие *dawniej*. Противопоставянето между двата периода от време може да се подразбира от контекста (пример 1) или да бъде експлицитно изразено (примери 2, 3):

(1) *Wydał się jej teraz bardziej interesujący i nawet przystojniejszy niż **dawniej**.// Сега ѝ се стори по-интересен и дори по-красив от **преди*** (ТД-М);

(2) Ясното семантично противопоставяне на два периода ***Dawniej**, jeżeli znikał, Antonina na pytania odpowiadała: „Tomasz do Akulonistów znowu poleciał", **teraz** „Tomasz w budzie". // **Преди**, ако изчезнеше, Антонина отвръщаше на въпросите къде е: „Томаш пак изтича до Акулонисови." **Сега**: „Томаш е в колибата."* (ЧМ);

(3) ***Преди** те бяха бойни коне на тежките рицари, **сега** теглеха огромни коли и оряха с двойни плугове. // **Dawniej** były to konie zakutych w zbroje rycerzy, **obecnie** ciągnęły wozy ładowane i orały podwójnymi pługami* (АД).

Наречието *преди* в българския език има следното значение: *Във време, което предхожда момента на говоренето; по-рано, в миналото* [БТР 2005: 728], което показва, че при превода е запазена основната характеристика на полското наречие *dawniej*.

В българския език се откриват и други сходни съответствия на наречието *dawniej*, акцентиращи върху отдалечеността в миналото, а в същото време и върху противопоставянето с друг следващ период:

*Nie „gadali jak **dawniej**" już bardzo, bardzo długo. // Вече много, много отдавна не разговаряха „както **някога**"* (ЯВ);

*Nigdy też **dawniej** nie byłem tak wesół. // Никога **преди това** не бях тъй весел* (ТН);

*Край реката има кафява глина, **в по-старите времена** жените вадеха оттам хума, за да мият косите си с нея (посредством хумата косите стават бляскави) (...) // **Dawniej** z gliniastego brzegu rzeki kobiety brały do mycia głowy brązową glinkę (bo przydawała splotom połysku) ...* (ЙР)

Като заключение може да се каже, че наречието *dawno* в полския език е многозначно. То притежава сходна семантика с българското наречие *отдавна*, като и двете наречия обединяват в себе си две различни значения: а) чисто темпорално (което тук означихме условно като *dawno 1*), съдържащо отговор на въпроса *кога?*, и б) темпорално-дуративно (което тук означихме като *dawno 2*), отговарящо на въпроса *от колко време насам?* При компаративното наречие *dawniej* се наблюдава откъсване от семантиката на изходното наречие и частично преосмисляне, което предопределя самостоятелното му разглеждане. В по-голямата част от случаите, в които се употребява, то е изгубило градуалната си семантика. Запазва се връзката между двете наречия (*dawno* и *dawniej*) да означават основно *отдалеченост* от момента на говоренето (или миналия ориентационен момент), но тази отдалеченост е изразена по различен начин. Докато в семантиката на *dawno* преобладава резултативният компонент, то при *dawniej* по-силна е относителната характеристика.

Ексцерпирани източници

АД: Антон Дончев. *Време разделно*. София: *Захарий Стоянов*, 1997. // Anton Donczew. *Czas wyboru*. Przeł. Halina Kalita. Warszawa: Instytut Wydawniczy *Pax*, 1967.

БШ: Bruno Schulz. *Sklepy cynamonowe. Sanatorium pod klepsydrą. Kometa.* Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1957 // Бруно Шулц. *Канелените магазини. Санаториум "Клепсидра".* Прев. Магдалена Атанасова. София: *Народна култура*, 1990.

ДД: Димитър Димов. *Осъдени души*. София: *Народна култура*, 1969. // Dymitr Dimow. *Skazańcy*. Przeł. Teresa Dąbek-Wirgowa. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1974.

ДТ: Димитър Талев. *Хилендарският монах*. София: Издателство на БЗНС, 1981. // Dymitr Talew. *Mnich z Chilendaru*. Przeł. Krystyna Migdalska. Katowice: Wydawnictwo „Śląsk", 1975.

ЙА: Jerzy Andrzejewski. *Popiół i diament*. Kraków: *Greg*, 2004. // Йежи Анджейевски. *Пепел и диамант*. Прев. Димитър Икономов. София: Народна култура, 1975.

ИВ: Иван Вазов. *Съчинения в четири тома.* Т. 3. *Под игото.* София: *Български писател*, 1970 // I. Wazow. *Pod jarzmem*. Przeł. Zofia Wolnik. Warszawa: *Czytelnik*, 1973.

ЙР: Йордан Радичков. *Прашка*. София: *Литературен форум*, 1994. // Jordan Radiczkow. *Proca*. Przeł. Marzenna Iliewa. Warszawa: *Czytelnik*, 1980.

ПВ: Павел Вежинов. *Звездите над нас*. София: Военно издателство, 1966. // Paweł Weżinow. *Gwiazdy nad nami*. Przeł. Dimitrina i Jacek Bukowscy. Warszawa: *Czytelnik*, 1977.

ТД-М: Tadeusz Dołęga Mostowicz. *Profesor Wilczur.* Częstochowa: *Promatek*, 2009. // Тадеуш Доленга-Мостович. *Морал*. Прев. Иван Вълев. Пловдив: *Хермес*, 2015.

ТН: Tadeusz Nowak. *A jak królem, a jak katem będziesz*. Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, 1987. // Тадеуш Новак. *Ако бъдеш крал, ако бъдеш палач*. Прев. Венче Попова. София: *Народна култура*, 1981.

ЧМ: Czesław Miłosz. *Dolina Issy*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1998. // Чеслав Милош. *Долината на Иса*. Прев. Галина Белинска. София: *Христо Ботев*, 1994.

ЯВ: Janusz Leon Wiśniewski. *S@motność w sieci. Tryptyk*. Warszawa: *Czarne*, 2001. // Януш Леон Вишневски. *С@мота в мрежата*. Прев. Амелия Филипова. София: *Сиела*, 2009.

ЯИ: Jarosław Iwaszkiewicz. *Opowiadania muzyczne*. Warszawa: *Czytelnik*, 1971. // Ярослав Ивашкевич. *Мефисто-Валс. Музикални новели*. Прев. Лилия Рачева. София: *Музика*, 1981.

Библиография

Grzegorczykowa 1973: Grzegorczykowa, R. Problemy kwantyfikacji w grupie werbalnej. W: *Liczba, ilość, miara*. Materiały Konferencji Naukowej w Jadwisinie. Wrocław, 1973, 83–99.

Grzegorczykowa 1975: Grzegorczykowa, R. *Funkcje semantyczne i składniowe polskich przysłówków*. Wrocław, 1975.

Jurkowski 1986: Jurkowski, M. Gradacja i czasoprzestrzeń. W: *Czas i przestrzeń w języku*. Pod. red. Romana Laskowskiego. Katowice, 1986, 118–134.

Przybylska 1990: Przybylska, R. *Wyrażanie stosunków czasowych w polskim zdaniu pojedynczym*. Kraków, 1990.

Słownik 2000: *Inny słownik języka polskiego*. *A–Ó*, Red. naczelny M. Bańko. Warszawa, 2000.

Słownik 2006: *Uniwersalny słownik języka polskiego*. *A–J*. Pod red. Prof. St. Dubisza. Warszawa, 2006.

Wiśniewski 1986: Wiśniewski, M. Status gramatyczny słowa TEMU. – *Polonica*, nr 12, 1986, 145–155.

БТР 1993: *Български тълковен речник, А–Я*. IV фототипно изд. София 1993.

БТР 2005: Андрейчин, Л.; Георгиев, Л.; Илчев, Ст.; Костов, Н.; Леков, Ив.; Стойков, Ст.; Тодоров, Цв. *Български тълковен речник*. IV изд., допълнено и преработено от Димитър Попов. София, 2005.

Георгиев 1983: Георгиев, Ст. *Морфология на съвременния български език (неизменяеми думи)*. София, 1983.

Иванова 2015: Иванова, Л. Семантични и функционални особености на наречието *отдавна* в българския език и съответствията му в полския език. В: *Славистиката – пътища и перспективи. В чест на 70-годишния юбилей на проф. д.ф.н. Иванка Гугуланова*. Пловдив, 2015, 120–133.

Куцаров 2003: Куцаров, Ив. Глаголната категория вид на действието в славянските езици. – *Славянска филология*, 23/2003, 99–103.

Кънчева-Иванова 2012: Кънчева-Иванова, Л. За резултативността в полския език (в съпоставка с българския език). В: *Време и история в славянските езици, литератури и култури*. Сборник с доклади от Единадесетите национални славистични четения 19–21 април 2012. Том първи. Езикознание. София, 2012, 21–27.

Ничева 1964: Ничева, К. Семантични особености на степените за сравнение при някои наречия в славянските езици. В: *Известия на Института за български език*, кн. XI, 1964, 161–169.

Падучева 1997: Падучева, Е. В. Давно и долго. В: *Логический анализ языка. Язык и время*. Ред.: Н. Д. Арутюнова, Т. Е. Янко. Москва, 1997, 253–266.

Панков 1997: Панков, Ф. И. Категория наречной темпоральности и ее речевые реализации. В: *Язык. Сознание. Коммуникация*. Выпуск 1, Филология. Москва, 1997, 161–174.

Радева 1988: Радева, С. *Наръчен полско-български речник. Podręczny słownik polsko-bułgarski*. София, 1988.

Радева 2012: Радева, В. *Български тълковен речник*. София, 2012.

РБЕ 2002: *Речник на българския език*. Том 11. *О*. София, 2002.

СТРБЕ 1994: *Съвременен тълковен речник на българския език*. Отг. ред. С. Буров. Велико Търново, 1994.